

қўшадиган, балки ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичларга, хусусан, аҳоли бандлигига улкан таъсир кўрсатадиган муҳим соҳа сифатида қараш ҳам ўринли саналади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Aynalem S., Kassegn B., Sewnet T. Employment Opportunities and Challenges in Tourism and Hospitality Sectors // Journal of Tourism&Hospitality. 2016. Vol. 05(06). P. 1-5.
2. World Travel tourism council. [Электронный ресурс]. URL: <https://wttc.org> (дата обращения 18.11.2020).
3. Пирогова О.В., Пирогова А.Ю., Сорокин Г.Ю. ЗАНЯТОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ В СФЕРЕ ТУРИЗМА // Вестник Алтайской академии экономики и права. 2020. № 12-3. С. 593-598.
4. UN Tourism (World Tourism Barometer, 2024).

*Fayyoza XALIMOVA,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
“Turizm va mehmonxona biznesi” kafedrasida katta o‘qituvchisi, PhD*

XALQARO TURIZM BOZORIDA EKOTIZIM XIZMATLARINI BOSHQARISH: EKOLOGIK BARQARORLIK VA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA

***Аннотация.** Ushbu maqola xalqaro turizm bozorida ekoturizm xizmatlarini boshqarishning ilmiy-metodologik asoslarini tahlil qiladi. Tadqiqotda ekoturizm tushunchasining ta’rifi chegaralari, bozor dinamikasi va “Yashil turizm sukunati” hodisasining salbiy ta’siri ko‘rib chiqilgan. Maqolada ekoturizmning uch asosiy elementi – moliyaviy integratsiya, mahalliy jamoalar bilan hamkorlik va chuqur ekologik ta’lim – konseptual jihatdan asoslangan. Raqamli texnologiyalar (IoT, sun’iy intellekt, blokchein, VR) ekoturizm barqarorligini ta’minlashda tutgan o‘rni empirik ma’lumotlar asosida tahlil qilingan. O‘zbekiston uchun milliy barqarorlik sertifikatlash tizimini joriy etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

***Калит so‘zlar:** ekoturizm, ekologik barqarorlik, yashil yuvish, raqamli transformatsiya, GSTC mezonlari, IoT, sun’iy intellekt, blokchein, barqaror sertifikatlash.*

***Аннотация.** В данной статье анализируются научно-методологические основы управления услугами экотуризма на международном туристическом рынке. В исследовании рассматриваются понятийные границы концепции экотуризма, динамика рынка, а также негативное влияние феномена «молчания зелёного туризма». В статье концептуально обоснованы три ключевых элемента экотуризма: финансовая интеграция, сотрудничество с местными сообществами и углублённое экологическое образование. На основе эмпирических данных проанализирована роль цифровых технологий, включая IoT, искусственный интеллект, блокчейн и виртуальную реальность (VR), в обеспечении устойчивости экотуризма. Также разработаны практические рекомендации по внедрению национальной системы сертификации устойчивого развития в Узбекистане.*

***Ключевые слова:** Экотуризм, экологическая устойчивость, гринвошинг, цифровая трансформация, критерии GSTC, IoT, искусственный интеллект, «blokchein», устойчивая сертификация.*

Abstract. *This article analyzes the scientific and methodological foundations of managing ecotourism services in the international tourism market. The study examines the definitional boundaries of the concept of ecotourism, market dynamics, and the negative impacts of the phenomenon known as “green tourism silence.” The article conceptually substantiates three key components of ecotourism: financial integration, cooperation with local communities, and comprehensive environmental education. The role of digital technologies, including IoT, artificial intelligence, blockchain, and virtual reality (VR), in ensuring the sustainability of ecotourism is analyzed on the basis of empirical data. Practical recommendations for introducing a national sustainability certification system in Uzbekistan have also been developed.*

Keywords: *Ecotourism, ecological sustainability, greenwashing, digital transformation, GSTC criteria, IoT, artificial intelligence, blockchain, sustainable certification.*

XXI asrning ikkinchi choragiga kelib global turizm sanoati ekologik mas’uliyat masalasida tubdan yangi davrga qadam qo‘ydi. An’anaviy mass-turizm paradigmasi atrof-muhitga yetkazayotgan zararni kamaytirish zaruriyati nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan ham inkor etib bo‘lmaydigan haqiqatga aylandi. Biroq ekoturizm atamasi keng qo‘llanilishi bilan birga uning mazmuniy chegaralari tobora xiralashmoqda. “Yashil sukunat” deb nomlanuvchi fenomen – ya’ni haqiqiy ekologik majburiyatsiz barqarorlik da’volarini ilgari surish – faqat axloqiy muammo emas, balki bozor samaradorligiga ham tahdid soladi. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi ekoturizm xizmatlarini boshqarishning ilmiy asoslarini tizimli tahlil qilish, raqamli texnologiyalarning bu jarayondagi rolga baho berish va O‘zbekiston uchun amaliy xulosalar chiqarishdan iborat.

Maqola mavzusining dolzarbligi shundaki, O‘zbekistondagi tabiiy landshaftlar va transport infratuzilmasi rivojlanishi hamda tarixiy-madaniy merosining beqiyos salohiyatidan kelib chiqib, xalqaro turizm bozorida raqobatbardosh ekoturizm mahsulotini shakllantirish imkoniyatiga ega. Mazkur vazifani amalga oshirish uchun esa ilmiy asoslangan boshqaruv tizimi zarur.

Global ekoturizm bozori 2023-yilda 235,54 milliard AQSh dollarini tashkil etdi va 2030-yilga kelib 665,20 milliard AQSh dollariga etishi prognoz qilinmoqda (yillik o‘shish sur’ati – 16%) (Grand View Research, 2023)¹. Bu ko‘rsatkich kengroq turizm bozori o‘shidan sezilarli darajada oshib ketadi va iste’molchilar xabardorligi hamda tabiat bilan haqiqiy tajribalarga bo‘lgan talabning kuchayishini aks ettiradi. Osiyo-Tinch okeani mintaqasi eng tez o‘svuvchi segment hisoblanib, Xitoy, Janubiy Koreya, Yaponiya va Hindiston ekologik ongli o‘rta sinf sayohatchilarining ulushi shiddat bilan ortmoqda.

“Yashil turizm” muammosi: Biroq bozor statistikasi haqiqiy ekoturizm bizneslari tomonidan erishilgan ekologik natijalar sifatini avtomatik tarzda aks ettirmaydi. “Yashillik” fenomeni-ya’ni atrof-muhitga haqiqiy majburiyatsiz barqarorlik imijini yaratish – bugungi kunda turizm sohasida ikki tomonlama xavf tug‘dirmoqda: birinchidan, bu axloqiy jihatdan noto‘g‘ri, ikkinchidan, tabiatni muhofaza qilishga katta miqdordagi investitsiyalarni rag‘batlantiruvchi bozor signalini zaiflashtiradi va haqiqiy operatorlarning raqobatbardosh ustunligini eroziyaga uchratadi.

Muammoning yechimi uchta zaruriy shartni bir vaqtda bajarishni talab etadi: (a) ekoturizm da’volari uchun tekshirilishi mumkin bo‘lgan standartlar joriy etish; (b)

uchinchi tomon sertifikatlash va mustaqil audit mexanizmini takomillashtirish; (c) iste'molchilar xabardorligini oshirish orqali bozor tanlovini to'g'rilash.

Ekoturizmning uch asosiy elementi jumladan, Birinchi element, moliyaviy integratsiya. Turizm daromadlari to'g'ridan-to'g'ri va tasdiqlangan tarzda tabiatni muhofaza qilish ishlariga yo'naltiriladigan mexanizm ixtiyoriy xayriyalar orqali emas, balki biznes modelining tarkibiy qismi sifatida ishlashi kerak. Bu yerda turizmning to'xtatilishi tabiatni muhofaza qilish mablag'larining tugashini, ekotizim degradatsiyasi esa turizm mahsulotining yo'qolishini anglatadi – ya'ni iqtisodiy va ekologik manfaatlar o'zaro bog'liq.

Ikkinchi element, mahalliy va tubjoy jamoalar bilan integratsiya. Mahalliy aholi shunchaki manzarali fon yoki arzon ishchi kuchi emas, balki bilim saqlovchilari, huquq egalari va ekotizimlarning muhim hamkorlari sifatida tan olinishi va foyda taqsimotida ishtirok etishi zarur.

Uchinchi element, chuqur ekologik ta'lim. Sayyohlarning tabiat bilan o'zaro ta'sirini passiv iste'moldan bioxilma-xillik va ekotizim faoliyatining ilmiy, madaniy va axloqiy jihatlariga faol jalb qilishga yo'naltirish ekoturizmni oddiy dam olishdan tubdan ajratib turadi.

Raqamli texnologiyalar ekoturizm barqarorligining tayanchi sifatida raqamli texnologiyalar va ekologik barqarorlik o'rtasidagi munosabat murakkab dialektik xarakter kasb etadi: bir tomondan, raqamli infratuzilma (ma'lumotlar markazlari, AI o'qitish) o'zi ham uglerod izini qoldiradi; boshqa tomondan, to'g'ri joriy etilgan raqamli yechimlarning sof ekologik hissasi sezilarli darajada ijobiyligi baholanadi.

Global barqaror turizm kengashi (GSTC) barqaror manzillar va mehmonxona faoliyati uchun boshqaruv, iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatlarini qamrab oluvchi keng qo'llaniladigan mezonlar tizimini ishlab chiqdi. Ushbu mezonlarga asoslangan milliy tizimlar ixtiyoriy sertifikatlashning asosiy qiymatini taqqoslanadigan, tekshirilishi mumkin bo'lgan ma'lumotlarni investorlar, hukumatlar va iste'molchilar qaror qabul qilishda manba sifatida taqdim etadi.

O'zbekiston uchun Global barqaror turizm kengashi (GSTC) mezonlariga asoslangan va Markaziy Osiyoning o'ziga xos ekologik va madaniy kontekstiga moslashtirilgan milliy barqaror turizm sertifikatlash tizimini ishlab chiqish bir vaqtning o'zida bir nechta strategik maqsadga xizmat qiladi:

(a) ekologik tamoyillarga sodiq o'zbek turoperatorlarini raqobatchilaridan ajratib turadigan bozor signalini yaratadi;

(b) yuqori daromadli barqaror turizm segmentini jalb qiladi;

(c) kichik va o'rta korxonalar uchun tuzilgan operatsion yo'l xaritasini taqdim etadi;

(d) hukumatga individual operatorlar uchun to'g'ridan-to'g'ri tartibga solish xarajatlarini keltirib chiqarmasdan monitoring mexanizmi beradi.

Ushbu maqolada, turizmning o'sishi va ekologik barqarorlik o'rtasidagi ziddiyat yengib bo'lmaydigan emas – ammo uni hal qilish rasmiy "yashil" strategiyalar doirasidan istiqbolli, ongli, strategik va tizimli sa'y-harakatlarni talab etadi. Ekologik barqarorlikni ta'minlovchi turizm – bu idealist sayohatchilar uchun o'ziga xos segment emas balki ekologik xarajatlar asta-sekin bozor narxlariga kiritila bogani, tartibga solish tizimlari qattiqlashgani va xabardor sayohatchilar ekologik

asoslarda tanlov qila boshlagani sari bu raqobatbardosh, barqaror va iqtisodiy jihatdan samarali biznesning muqarrar shakliga aylanadi.

O‘zbekiston uchun ekoturizm nafaqat ekologik mas’uliyat, balki xalqaro turizm bozorida barqaror raqobat ustunligini ta’minlashning strategik yo‘li hisoblanadi. Global barqaror turizm kengashi mezonlariga asoslangan milliy sertifikatlash tizimi, raqamli monitoring infratuzilmasi va mahalliy jamoalar bilan haqiqiy hamkorlik – bu o‘zbek ekoturizmining global savdosini shakllantirishda asosiy ustunlar bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Grand View Research. Ecotourism Market Report. – San Francisco: GVR, 2023. – 180 b.
2. ScienceDirect. Digital Transformation and Environmental Sustainability in Hospitality // Journal of Sustainable Tourism. – 2024. – Vol. 32, № 4. – B.
3. UNTourism. Tourism Sustainability Report 2023. – Madrid: World Tourism Organization, 2023. – 96 b.
4. GSTC. Global Sustainable Tourism Council Criteria. – Washington, D.C.: GSTC, 2024.
5. ScienceDirect. Digital Transformation and Environmental Sustainability in Hospitality // Journal of Sustainable Tourism. – 2024. – Vol. 32, № 4. – B.

*Нурилло ЮЛДАШЕВ, Докторант (PhD),
Международная исламская академия Узбекистана*

ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ КОНТРАКТОВ ИСЛАМСКОГО БАНКИНГА В ФИНАНСИРОВАНИИ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПРОЕКТОВ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОАЗИАТСКОГО СРЕДНЕАЗИАТСКОГО РЕГИОНА: ПРАКТИКА И ПЕРСПЕКТИВЫ

***Аннотация.** В условиях глобальной трансформации финансовых систем и поиска этических альтернатив традиционному банкингу, исламские финансы демонстрируют устойчивый рост, особенно в странах с мусульманским населением и за их пределами. Настоящая статья посвящена анализу потенциала применения контрактов исламского банкинга (мурабаха, иджара, мушарака, сукук) для финансирования и развития туристической инфраструктуры. Рассматриваются правовые, экономические и организационные аспекты имплементации данных инструментов в странах СНГ, в частности в России и Центральной Азии, с учетом специфики туристического сектора. Автором предлагаются конкретные решения для привлечения инвестиций через партнерские и долговые исламские инструменты, а также выявляются барьеры и перспективы их внедрения.*

***Ключевые слова:** исламский банкинг, туризм, мурабаха, иджара, сукук, мушарака, финансирование проектов, халяль-туризм.*

***Annotatsiya.** Moliyaviy tizimlarning global transformatsiyasi va an'anaviy bankingga axloqiy muqobillar qidirilayotgan bir sharoitda, islomiy moliya tizimi ayniqsa musulmon aholi istiqomat qiladigan mamlakatlarda va ulardan tashqarida barqaror o'sish sur'atlarini namoyish*